

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Psalmiczność w liryce polsko- i niemieckojęzycznej po 1989 roku (na wybranych przykładach)

[Słowa-klucze: **psalm, literatura po '89, przełom 1989, genologia literacka, psalmiczność, stylizacja literacka, intertekstualność, teoria literatury XX wieku**]

W historii literatury wskazuje się na ważną, tekstotwórczą i inspiracyjną rolę psalmów w ewolucji poezji lirycznej, na ich szczególnie wpływ na literaturę światową, bo stały się one punktem wyjścia nie tylko dla wielu przekładów, ale przede wszystkim parafraz i stylizacji w różnych literaturach narodowych. Niniejsza dysertacja wpisuje się w badania genologiczne, tzn. ma na celu zbadanie przekształcenia gatunku psalmu w najnowszej liryce polskiej i niemieckojęzycznej, na wybranych przykładach. Kryterium doboru poetów dotyczyło oryginalności wykreowanego świata poetyckiego oraz inności w podejściu do biblijnej tradycji. Wybrane zostały najbardziej charakterystyczne rozwiązania twórcze, tworzone zarówno przez poetów i poetki, umożliwiające pokazanie różnorodności nawiązań, wielość ujęć psalmu i ujęcie w nich głosów współczesności, podejmujących często aktualne tematy.

Zamierzeniem badawczym dysertacji jest zrekonstruowanie występujących w najnowszej poezji polskiej i niemieckojęzycznej śladów gatunku biblijnego, na płaszczyźnie semantycznej i formalno-strukturalnej (tzw. zapożyczenia gatunkowe) oraz próba odpowiedzi na pytanie, w jakim celu współcześni poeci sięgają po ten gatunek literacki. Założeniem pracy jest pokazanie, na wybranych przykładach, kilku współczesnych realizacji gatunkowych (psalmicznych), łamiących nieraz reguły gatunkowe, przesuwających lub negujących je. Celem jest zbadanie, w jakim stopniu psalm jest dziś traktowany jako pole gry z tradycją, z całą topiką religijną, wyrazem myślenia religijnego czy może pretekstem dla egzystencjalnych rozważań niereligijnych i jako medium polemiki religijnej, prowokacji czy krytyki. Czy służy wyłącznie estetycznym celom poetów, jako poszerzenie rejestru mowy, jako poetycki eksperyment. Pisanie o psalmiczności to refleksja nad różnymi strategiami intertekstualno-stylizacyjnymi, widocznymi w tekstach poetów sięgających po biblijny gatunek, sytuujących się pomiędzy wiernością mu a jego deformacją, między parodią i zaprzeczeniem, oraz sposobami wykorzystania tradycji literackiej: stylizacji, reinterpretacji, kulturowego recydingu czy gier z konwencją gatunkową psalmu: pastiszem, ironią, parodią i trawestacją. Na ich podstawie ujawnione zostały zauważane w literaturze najnowszej

tendencje do budowania poetyckich parafraz, międzytekstowych translacji, tj. rozpisywania psalmu na języki i gatunki współczesności, rozmaitych reinterpretacji kanonicznego gatunku biblijnej liryki. Dlatego koronnym zagadnieniem jest w tych rozważaniach amplifikacja gatunku psalmicznego, a także tradycji poezji religijnej, tzn. twórczego wykorzystania psalmicznego wzorca gatunkowego w literaturze polskiej i niemieckiej wybranych twórców ostatnich trzech dekad.

Na płaszczyźnie metodologicznej zaprezentowane w pracy podejście do tekstów psalmicznych zasadza się na analizie i interpretacji tekstu oraz na teorii intertekstualności i przyjętych w literaturoznawstwie metodach. Pierwszą z nich jest filologiczna analiza tekstu wraz z interpretacją, tj. szczegółowa praca z nim na poziomie syntaktycznym, semantycznym, wersyfikacyjnym i motywicznym, a także strukturalno-kompozycyjnym. Mówiąc o związkach między tekstami, posłużono się terminologią wypracowaną przez Gerarda Genette'a, Stanisława Balbusa, Michała Głowińskiego, Henryka Markiewicza, Ryszarda Nycza, Renate Lachmann, a także Stefana Sawickiego i Zofię Zarębiankę (kategoria sacrum w badaniach literatury), oraz badaczka pamięci kulturowej Jana Assmanna.

Podstawą pracy są zarówno cykle tekstów, jak i pojedyncze wiersze-psalmy, prezentowane w kolejnych rozdziałach: Uwe Kolbego, Piotra Matywieckiego, SAIDa, Julii Fiedorczyk, Matthiasa Butha, Evy Zeller, Ralfa Rothmana i Christiana Teissla. To pierwsza grupa twórców, którzy piszą wiersze po '89 i nazywają je wprost „psalmami”. Kontekstualnie w dysertacji znaleźli się również inni poeci: Tadeusz Nowak, Anna Kamieńska, Bruno Scherer, Teresa Ferenc, Gottfried Bachl, Kurt Marti, Paul Celan i in., których utwory są ważnym elementem w rozwoju tradycji psalmicznej w literaturze XX i XXI wieku. Ich utwory są dobrze znane literackiej publiczności, na stałe wpisały się w tradycję literacką, tworzą kanon w poezji i – co najważniejsze – są punktem odniesienia czy aluzji dla innych twórców.

Praca zawiera osiem rozdziałów, w tym rozdział wstępny i zakończenie. Sześć rozdziałów to analizy i interpretacje współczesnych psalmów oraz rozwinięcie tez, które są kolejno potwierdzane na podstawie zgromadzonego materiału literackiego. Trzon pracy stanowi zatem analiza genologicznych (gatunkowych) form literackich różnych twórców.

Całość dysertacji zamykają sumujące wnioski końcowe (Zakończenie) oraz Bibliografia.